

**Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van Serristenvilla Muyldermans in Hoeilaart**

DE VLAAMSE MINISTER VAN FINANCIEN EN BEGROTING,  
WONEN EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 2 oktober 2019 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 8, §1, 2°;

Gelet op het ministerieel besluit van 5 april 2019 tot voorlopige bescherming als monument van Serristenvilla Muyldermans in Hoeilaart;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 6 mei 2019 tot en met 4 juni 2019 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Serristenvilla Muyldermans aantoonst;

Overwegende dat de Serristenvilla Muyldermans van algemeen belang is omwille van de architecturale en historische waarde;

Overwegende dat Serristenvilla Muyldermans als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Villa Muyldermans naar ontwerp van architect Charles Marien (1879-1947), uit 1924 is een gaaf bewaard voorbeeld van een rijke serristenwoning. De beeldbepalende ligging op een heuvel is zeer typerend voor serristenvilla's uit deze periode. Villa Muyldermans is hier één van de best bewaarde voorbeelden van en al zichtbaar vanop een afstand in de Edmond Vandervaerenstraat. Vanop de loggia op de eerste verdieping wordt ook het centrum van Hoeilaart overschouwd, waardoor er een visuele relatie ontstaat met de omgeving.

De villa laat het architecturale hoogtepunt zien van de serristenvilla's in Hoeilaart en omliggende gemeenten en toont de materiele welstand van de serristen. Woning Muyldermans bevat stilistisch bijna alle elementen die eigen zijn aan de serristenwoningen uit het interbellum ontworpen of geïnspireerd door architect Charles Marien. Waar de beschermde villa Charliers uit Overijse uit dezelfde periode eerder een prototype is van een typische woning ontworpen door Marien, is de villa Muyldermans één van de villa's waar Marien zijn prototype als basis gebruikte, maar verder verrijkte met een torenvolume en een rijkere uitwerking. De villa kreeg zoals de andere serristenvilla's uit de streek een zeer plastische uitwerking met in- en uitsprongen van erkers, loggia's en portieken. Enkel het kenmerkend overvloedig gebruik van houtwerk werd hier niet toegepast in het portiek. Dit groot portiek werd volledig uitgewerkt in steen en een cementering. Het kenmerkende gedetailleerde en steeds zeldzamer wordende houtwerk werd wel toegepast in het uitgewerkt schrijnwerk voor de ramen en deuren en de als lamberkijn uitgewerkte kroonlijsten. De stijl die Marien toepaste, sluit het beste aan bij de decoratieve en pittoreske stijl van de cottage.

Toch kan gesteld worden dat hij in zijn vormgeving niet vernieuwend is geweest, maar zich baseerde op de reeds gangbare stijlen uit het begin van de 20ste eeuw. Wel opmerkelijk is de concentratie van dit type woningen in de streek, waardoor ze het uitzicht van het landschap bepalen.

Net zoals de stijl van het exterieur weinig vernieuwd was, was ook de planindeling eerder traditioneel. Het plan met leefruimtes en kamers rond een centrale trappenhal en de eclectische interieurelementen zijn gaaf bewaard. Bijvoorbeeld het salon en de eetkamer, met onder andere een rijk uitgewerkt parket, stucwerk en uitgewerkte schouwmantels. De zeldzaam bewaarde schilderijen van tijdens de bouwperiode zijn hier bewaard in de trappenhal en de veranda. De volledig wandvullende muurschildering in de veranda heeft geen intrinsieke artistieke waarde, maar het is wel een bewaard voorbeeld van hoe de meeste rijke serristen hun woningen decoreerden.

Belangrijk is ook dat de woning niet op zichzelf staat maar een ensemble vormt met één bewaarde serre van het oorspronkelijke serrecomplex en de garage in bijhorende stijl ten noordwesten van de woning. Het domein wordt aan de straatzijde afgesloten door een afsluiting met balustrade.

De serre uit het interbellum is een zeldzaam geworden type dat het houten gebint van een standaard serre combineert met de gebogen vorm van de T-ijzers. De serre lijkt qua vormgeving op de verdubbeling van de typische muurserre die men sinds de tweede helft van de 19de eeuw aantreft in kasteeltuinen;

Overwegende dat Serristenvilla Muyldermans als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De bouw van de villa situeert zich in de meest welvarende periode voor Hoeilaart. Vanaf circa 1900 tot de jaren 1960 was de druiventeelt de economische hoofdactiviteit voor de gemeente en de ruimere streek ten zuidoosten van Brussel. De villa getuigt van de massale verspreiding van de druivencultuur ten zuiden van Brussel, met het interbellum als hoogtepunt.

Kenmerkend voor de serristenvilla's is dat alles gericht is op het pronken met de nieuw verworven status van de serrist: de zichtbare zuid- en oostgevel zijn zeer rijk uitgewerkt in duurdere materialen in tegenstelling tot de soberdere noord- en westgevel. Ook in het interieur zijn de representatieve ruimtes het rijkst uitgewerkt. De materiele welstand van de bewoners, serristen, wordt ook duidelijk door de aanwezigheid van alle modern comfort uit deze periode. De aanwezige technische installaties zoals een centrale verwarming en rolluiken waren vooruitstrevend voor een gewone burger. Op de eerste verdieping was een badkamer aanwezig met ligbad en lavabo. Ondanks de aanwezigheid van centrale verwarming in de villa werd er toch nog verwarmd met kachels en leefde men er sober zonder de representatieve ruimtes dagelijks te benutten.

De serres zijn uit het landschap verdwenen maar de woning staat nog steeds op een heuvel met uitzicht over het centrum van Hoeilaart. De serristenvilla is daarom nog een getuige van de sociale en economische situatie van Hoeilaart en de omliggende gemeenten tijdens het interbellum en van zijn serristen.

De bewaarde serre herinnert aan de oorspronkelijke functie van het domein, waarmee de serristen hun rijkdom opgebouwd hadden. Door de aanwezigheid van de bewaarde serre in combinatie met een typische serristenwoning is het geheel nog herkenbaar als voormalig bedrijf voor druiventeelt. Meestal zijn de serres geheel verdwenen en zijn de omliggende gronden verkaveld. Het domein met oorspronkelijk in totaal 26 serres is aan de straat afgebakend door een afsluiting met balustrade, wat mee de rijkdom etaleert van het voormalige serristenbedrijf,

## BESLUIT:

**Artikel 1.** Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Serristenvilla Muyltermans, met omliggende tuin met omheining, garage en serre, Edmond Vandervaerenstraat 42 in Hoeilaart, bekend ten kadaster: Hoeilaart, 1ste afdeling, sectie B, perceelnummers 482B, 483F, 484G, 485E en 487L.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

**Art. 2.** Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° architecturale waarde;
- 2° historische waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De serristenvilla met garage en serre bevindt zich in een ruime sterk hellende tuin in de Edmond Vandervaerenstraat. De tuin wordt aan de straat afgesloten door een bakstenen muur geritmeerd door bakstenen pijlers met bolbekroning. Tussen de pijlers bevindt zich een kunststenen balustrade.

Exterieur:

De villa werd opgetrokken uit baksteen met decoratieve verwerking van witte kunststeen en decoratieve cementering. Het geheel is onderkelderd en telt één tot drie bouwlagen onder een gecombineerde en op modillons overkragende leien bedaking met boven het centraal volume een schilddak. De aansluitende houten kroonlijst op schoorstukken is als lamberkijn uitgewerkt. Ook de kroonlijsten van de erkers en het dakvenster refereren aan lamberkijnen

Kenmerkend voor de villa is het volumespel door het gebruik van erkers, loggia's en portieken. Een belangrijke rol hierin speelt ook de als toren uitgewerkte inkompartij in de zuidoostelijke hoek. De door hoekkettingen geaccentueerde toren telt drie bouwlagen onder een steil en hoog schilddak.

De zuid- en oostgevel, die het meest zichtbaar zijn vanop de straat, zijn ook het meest decoratief uitgewerkt. Ook in het materiaalgebruik is duidelijk dat dit de pronkgevels zijn. De onderbouw van de zuid- en oostgevel zijn voorzien van bossage in blauwe hardsteen. Bij de noord- en westgevel is de onderbouw gecementeerd met schijnvoegen en heeft deze een aflijning in blauwe hardsteen. Ook de gebruikte baksteen verschilt naar gelang de gevels. Bij de prestigieuze gevels is dit een gladde machinaal gevormde baksteen, bij de andere gevels een meer onregelmatige handvormsteen.

De vanop de straat niet zichtbare west- en noordgevel zijn soberder gehouden. Het voegwerk van deze gevels is ook anders uitgewerkt. De overtollige legmortel werd tot aan de rand doorgetrokken en de overtollige mortel werd over het metselwerk uitgestreken (doorgestreeken voeg). De bakstenen werden hierna terug bijgekleurd zodat er visueel een afgelijnde voeg ontstaat.

Het gedetailleerd uitgewerkte schrijnwerk van de woning bleef grotendeels bewaard, zowel van de ramen als van de kroonlijsten. Kenmerkend bij de grotere muuropeningen is dat het bovenlicht bestaat uit een kleine roedeverdeling met geel gehamerd glas. De muuropeningen

zelf zijn korfboogvormig of rechthoekig en zijn voorzien van een uitgewerkte witstenen later en onderdorpels. De korfboogvormige muuropeningen van het souterrain zijn in de zuid- en oostgevel voorzien van sierlijke diefijzers met krulmotieven.

De zuidgevel wordt gekenmerkt door rechts de torentravee en links een venstertravee uitgewerkt als afgeknotte puntgevel met een driezijdige erker op de begane grond, gekoppelde korfboogvensters op de verdieping en een hoefijzerboogvormig venster in de top. De pilasters van de erker bestaan uit uitgewerkte witte kunststeen.

De torentravee met korfboogvormig portiek is bereikbaar via een blauwe hardstenen steektrap met ijzeren leuning met krulmotieven. De twee eerste bouwlagen van de toren zijn opgebouwd uit witte kunststeen en gecementeerde baksteen, de bovenste verdieping is voorzien van gecementeerde hoekkettingen en witte kunststeen voor de consoles. Het portiek is afgesloten door een kunststenen balusterafsluiting tussen pijlers. Een grote korfboogvormige opening met centraal een vleugeldeur met aan beide zijden een raam geeft toegang tot de woning. De deur heeft een kleine roedeverdeling met geslepen glas en het bovenlicht heeft eveneens een kleine roedeverdeling met geel gehamerd glas. Hier is een houten rolluik aanwezig. Het portiek is voorzien van een cementering met schijnvoegen, refererend aan de gebruikte kunststeen. Boven het portiek is er een loggia, eveneens opengewerkt met grote korfbogen. Deze hebben een geprofileerde omlijsting. Tussen de tweede en derde verdieping bevindt zich een geprofileerde kordonlijst. Boven de loggia zit een gekoppeld korfboogvenster, waarvan het uitzicht aansluit bij de overige vensters van de villa.

De oostgevel wordt gemarkeerd door een ruime vijfzijdige erker en een puntvormig dakvenster. De erker vormt samen met de rechtse uitbouw van de keuken een éénlaagse uitsprong die geheel is afgelijnd met een als lamberkijn uitgewerkte kroonlijst. In tegenstelling tot de erker in de zuidgevel is het opengewerkt deel van de erker volledig uit houten schrijnwerk opgebouwd. In deze gevel zit boven de erker ook een ovaalvormig venster met glas in lood. Voorts zijn de muuropeningen korfboogvormig met een uitgewerkte witstenen later en onderdorpel.

De eerder gesloten westgevel is net als de zichtgevels afgewerkt met gecementeerde hoekkettingen en heeft links twee boven elkaar gelegen korfboogvormige muuropeningen met een witstenen uitgewerkte later. Rechts is er een schoorsteenaanzet zonder verdere decoratieve uitwerking.

De noordgevel wordt gekenmerkt door het uitspringende volume van de berging en de terugspringende badkamer hierboven. Deze gevel is in tegenstelling tot de andere gevels niet voorzien van hoekkettingen. Links tegen de achtergevel is een luifel aanwezig op uitgewerkte ijzeren schoorstukken. In de achtergevel en uitstekende volumes zijn kleine korfboog- en rondboogvormige muuropeningen aanwezig. De berging heeft een groter korfboogvormig venster met een uitgewerkte witstenen later.

#### Interieur:

De woning beschrijft grosso modo een rechthoek met uitsprongen van de uitbouwen en de erkers. De villa bestaat uit een kelder of souterrain, een begane grond en een eerste en tweede verdieping.

De planindeling van de woning is typerend voor de periode en de serristenvilla's uit de streek. De begane grond bestaat uit een centrale traphal, toegankelijk via het portiek. Ten westen, links van de hal, heeft men een salon en aansluitend een eetplaats. Beide geven toegang tot de hal. Ten noorden van de hal is er een grote woonkeuken met achter de eetplaats een bijkeuken of bergruimte, te bereiken vanuit de keuken. Ten oosten van de hal heeft men nog een veranda die ook bereikbaar is vanuit de keuken. Het souterrain of de kelder is aanwezig onder bijna gans de woning te bereiken vanuit de keuken. De planindeling van de tweede verdieping volgt deze van de begane grond. De verdieping bestaat uit drie kamers, een gang en een badkamer, te situeren boven de bijkeuken. De trap loopt verder naar de zolderruimte.

De representatieve ruimtes op de begane grond kregen de rijkste en meest gedetailleerde afwerking. Dit uit zich al bij het binnenkomen in de centrale trappenhal. De deuren met origineel hang- en sluitwerk zijn bewaard. De hal heeft een tegelvloer met ingelegd motieven. Links is er een vleugel deur naar het salon en rechts naar de veranda. Tegenover de inkomstdeur is er een grote rondboogvormige opening naar de woonkeuken. Deze bestaat uit een deur met aan weerszijde een kleinere vleugel, alles met geslepen glas en bovenaan met geel gehamerd glas in verticale roeden. Onder de trap is er een houten afwerking met gehamerd glas waarachter de keldertrap schuilt. De bordestrap geeft toegang tot de eerste en tweede verdieping en is voorzien van met groeven uitgewerkte trappalen en eenvoudige spijlen. De wand kreeg een lambrisering onder de vorm van een marmerschildering. De muren van de hal zijn voorzien van een lichtere marmerimitatie. Het plafond is voorzien van een geprofileerde kooflijst en rozet. In de trappenhal onder de trap naar de tweede verdieping bevindt zich een groot ovaalvormig venster met glas in lood. Op het structuurglas is een schildering aangebracht met bloemen en hangende takken met bladeren en twee vogels. Rechts een grote ondergaande (of opkomende) zon.

Het salon en de eetkamer zijn met elkaar verbonden door een grote vleugel deur met geslepen glas. De vloer is in beide ruimtes afgewerkt met een parket met uitgewerkte omlijsting. Elke ruimte heeft een uitgewerkte schouwmantel in een lichte marmersoort. De schouwmantel van het salon heeft een uitwerking met zuiltjes. In de eetkamer heeft de schouwmantel een bewaarde inzet. De vensterbanken bestaan uit eenzelfde marmer als de schouwmantels. Het salon wordt door een grote korfboog opgedeeld in twee delen. In de eetkamer is de voormalige deur nog aanwezig die toegang gaf tot de centrale hal. De plafondafwerking bestaat uit centrale rozetten en omlopende lijsten aan de muurovergang. De bezetting van de lijsten aan het plafond met een vergulding werden behouden.

De vloer van de keuken bestaat uit tegels met ingelegde motieven. De wanden zijn volledig bezet met tegels. Het onderste deel bestaat uit een groene plint en verticale bloemenslingers afgezet met een horizontale bloemenslinger en afgewerkt met een groene boord. Tegen het plafond is eveneens een bloemenslinger aanwezig. In de wand van de keuken is nog een ondiepe kast bewaard.

De veranda is bereikbaar vanuit de hal en de keuken. De kleine ruimte wordt gevormd door de uitbouw en erker aan de oostgevel en is aan één zijde ook volledig opengewerkt door de ramen van de erker. De vloer bestaat uit tegels met ingelegde motieven. Het plafond heeft een geprofileerde kooflijst en centraal uitgewerkte rozet. Tegen de wand met de traphal is een muurschildering aanwezig. De schildering stelt een vergezicht op een landschap voor met vijver en in de verte een kleine woning. Op de voorgrond is een balustrade aanwezig, zodat de toeschouwer zich op een terras bevindt en uitkijkt over het landschap. Op de voorgrond zijn nog verschillende planten met bloemen geschilderd.

Via de bordestrap bereikt men de eerste verdieping. Het bordes geeft via drie deuren toegang tot de drie kamers. Vanop het bordes kan men ook het overdekt terras boven het portiek betreden. Net als op de begane grond is er een lambrisering aanwezig in de vorm van een marmerimitatieschildering. De muren en deuromlijstingen kregen eveneens een marmerimitatieschildering, maar lichter van kleur en met een minder uitgesproken tekening. Op de verdieping is overal een eenvoudige plankenvloer aanwezig.

De slaapkamer gelegen aan de zuid- of straatzijde is de grootste kamer, te situeren boven het salon. Deze kamer heeft een rijk uitgewerkte schouwmantel in twee lichte marmersoorten. Verder is er een eenvoudige kooflijst en een uitgewerkt centraal rozet op het plafond.

Een tweede slaapkamer situeert zich boven de eetplaats, deze kamer heeft een eenvoudiger schouwmantel. De vensterbanken in de kamers zijn van een zelfde marmersoort als de schouwmantels.

De badkamer bewaart een plankenvloer en de wanden zijn tot de helft bezet met witte tegels onderaan afgeleid met een lichtblauwe plint. Bovenaan zijn de witte tegels afgelijnd met tegels met een klein blauw en wit dambordpatroon en een blauwe afboording. De wit marmere toilettafel is bewaard.

Serre:

Ten oosten van de woning staat nog één korte serre van elf meter, van het gebogen type met houten gebint. Het gaat om een standaardserre, met uitzondering dat deze geen geknikte vorm heeft, maar afgerond is. De basis van de serre zijn bakstenen lage muurtjes, als fundament, met om de kleine twee meter een steunpunt of penant voor het houten gebint. Aan beide zijden is een gegoten betonnen watergoot aanwezig voor de opvang van regenwater dat in de regenwaterput werd verzameld. De waterput bleef bewaard. De serre is voorzien van zeven spanten. Op het gebint rusten de gebogen T-ijzers waartussen de ruiten met stopverf zijn vastgezet. Aan beide zijden van de serre bevindt zich een houten deur. Voor de verluchting zijn zes ramen of "ventilateurs" voorzien. Deze zijn voorzien van een gemeenschappelijke bediening met "draaiers".

Garage:

Ten noordwesten van de villa staat een eenvoudige bakstenen garage onder een afgewolfd zadeldak bedekt met leien. Het dak is aan beide zijden bekroond met een piron. De houten kroonlijst is net als bij de woning als lamberkijn uitgewerkt, uitgezonderd aan de straat Wagebak. Buiten de rechthoekige poort zijn er geen andere muuropeningen.

**Art. 3.** Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden;
- 2° de villa met garage, serre en omheining aan de straat vormen een ensemble. Elke beheersdaad moet de erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en dient de erfgoedwaarden te ondersteunen. Nieuwe ingrepen en wijzigingen in de indeling en het gebruik van de woning vereisen een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel afgewogen wordt en waarbij de draagkracht van het gebouw niet overschreden wordt. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en indien nodig conserverende ingrepen;
- 3° het vrijstaand karakter van de villa met zicht vanaf de straat en als baken op de heuvel dient bewaard te blijven. Eventuele nieuwbouw in de tuinpercelen dienen visueel ondergeschikt te blijven aan de serristenvilla. Ze mogen het zicht op de villa niet belemmeren door een beperkte bouwhoogte en beperkt bouwvolume zodat de villa blijft domineren op de heuvel;
- 4° met betrekking tot het exterieur van de villa met omheining aan de straat beoogt de bescherming het behoud van de volumeopbouw en het materiaalgebruik, met name het verzorgd uitgevoerde baksteenmetselwerk in combinatie met de gevelelementen (lateien, lekdrempels, raam- en deuromlijstingen) in blauwe hardsteen en witte steen, de volledige dakstructuur met inbegrip van het torenvolume en het geschilderd buitenschrijnwerk;
- 5° met betrekking tot het interieur beoogt de bescherming het behoud van de ruimtelijke indeling en de vaste interieurelementen van de historische interieurs. Bij eventuele aanpassingen of functiewijzigingen dient de oorspronkelijke planindeling gerespecteerd te worden;
- 6° het is wenselijk dat verdwenen elementen bij een restauratie terug hersteld worden, zoals het terug voorzien van de vloer in het portiek van tegels met ingelegde motieven en het terug zichtbaar maken van de oorspronkelijke schilderingen in de eetkamer;
- 7° voor de vrijstaande ronde serre dient aandacht besteed te worden aan zowel de structuur van de serre met houten gebint als de afdekking met T-ijzers en glasplaten. Bij een eventuele restauratie dienen de oude technieken gerespecteerd te worden. Ook de nog aanwezige elementen zoals onder andere het verluchttingsmechanisme, dienen

- bewaard te blijven. Indien het verwarmingssysteem nog aanwezig is, behoort het openleggen hiervan tot de aanbevelingen;
- 8° voor het volume van de garage dienen de gevels en het dak, met zijn verzorgd uitgewerkte kroonlijst, behouden te blijven.

**Art. 4.** De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, bliksemingslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

**Art. 5.** Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of versterken van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
  - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
  - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
  - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
  - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
  - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
  - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m<sup>2</sup>;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
  - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
  - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
  - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
  - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m<sup>2</sup> of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m<sup>2</sup>, met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 meter rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
  - e) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur dat over erfgoedwaarde beschikt:
  - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
  - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
  - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
  - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;

- e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
- f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
- g) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op de erfgoedelementen en -kenmerken.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 22 NOV. 2019

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,



Matthias DIEPENDAELE